

2008:101

Alunbruket i Andrarum

Antikvarisk kontrollrapport, 2008

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2008:101

Alunbruket i Andrarum

- upprustning av ruinerna

Antikvarisk kontrollrapport, 2008
Andrarums socken, 1022
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2008:101
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Arbetsbild, skada nr 5. Foto Heikki Ranta, Regionmuseet Kristianstad.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Alunbruket i Andrarum - upprustning av ruinerna

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för arbetet	5
Utförda åtgärder	6
Stenmurar	6
Lakkar	9
Avvikelser från handlingarna	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Iakttagelser under restaureringen	10
Övriga handlingar med relevans för arbetet	10

Tomelilla kommun, alunbruket ungefärligt markerat.

Del av Andrarum socken, pannebusområdet markerat.

Sammanfattning av utförda åtgärder

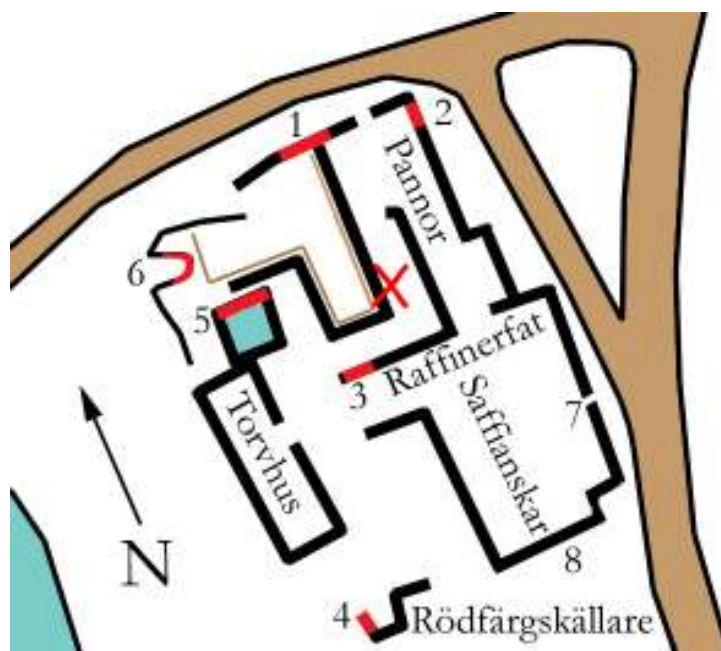
Raserade och svårt skadade murpartier vid Pannehuset har restaurerats. Urgrävning och renovering har skett vid två lakkar.

Administrativa uppgifter

Objekt	Alunbruket i Andrarum
Socken	Andrarum
Kommun	Tomelilla
Länsstyrelsens beslut	2008-09-08 (dnr 435-51210-08)
Byggherre/beställare	Högestad & Christinehof fideikommiss AB
Antikvarisk kontrollant	Jimmy Juhlin Alftberg
Entreprenör	Stenläggarna, Kristianstad
Byggnadstid	Oktober 2008
Slutbesiktning	2008-11-04

Byggnadshistorik med relevans för arbetet

Våren 2008 upprättade Regionmuseet Kristianstad, på uppdrag av Högestad & Christinehofs fideikommiss, en vårdplan gällande restaureringsåtgärder på ruinerna vid Pannehusområdet (beläget vid bruksområdets östra del). Ritningen nedan anger de aktuella stenmurarna, inklusive skadenumrering, som innefattades av arbetet.

Utförda åtgärder

Stenmurar

Samtliga inom arbetet aktuella stenmurar har varsamt återuppbyggts för hand i självbindande teknik. I möjligaste mån har äldre mossbelupna stensidor vänts utåt.

Vid Skada nr 1 (se ritningen ovan) hade muren ännu inte rasat, men på grund av den överhängande säkerhetsrisken var det nödvändigt att montera ned partiet för att kunna utföra säkring.

Till arbetet vid Skada nr 5, det stora murraset, tillhandahöll beställaren en traktorskotare. Därmed kunde arbetet ske utan säkerhetsrisker. Ett träd i anslutning till det skadade partiet fick med nödvändighet fällas för att skapa åtkomst för skotaren (se rapportens omslag). Dessutom röjdes en stor mängd vegetation bort med hjälp av röjsåg. I övrigt nyttjades enbart traditionella handverktyg.

Vid ett parti, markerat med X i ritningen ovan, hade skadebilden ökat efter besiktningen våren 2008. Då utrymme fanns inom givna ekonomiska ramar att åtgärda skadan beslöts att så skulle ske.

Skada nr 1, före arbetet.

Skada nr 1, efter arbetet.

Skada nr 2, före arbetet.

Skada nr 2, efter arbetet.

Skada nr 3, före arbetet.

Skada nr 3, efter arbetet.

Skada nr 4, före arbetet.

Skada nr 4, efter arbetet.

Skada nr 5, före arbetet.

Skada nr 5, efter arbetet.

Skada nr 5, toppackningen, efter arbetet. Grästorven togs lokalt, bl a efter avsvälningen av lakkaren.

Skada nr 6, före arbetet.

Skada nr 6, efter arbetet.

Åtgärdad mur som kalvat efter skadebesiktningen våren 2008.

Lakkar

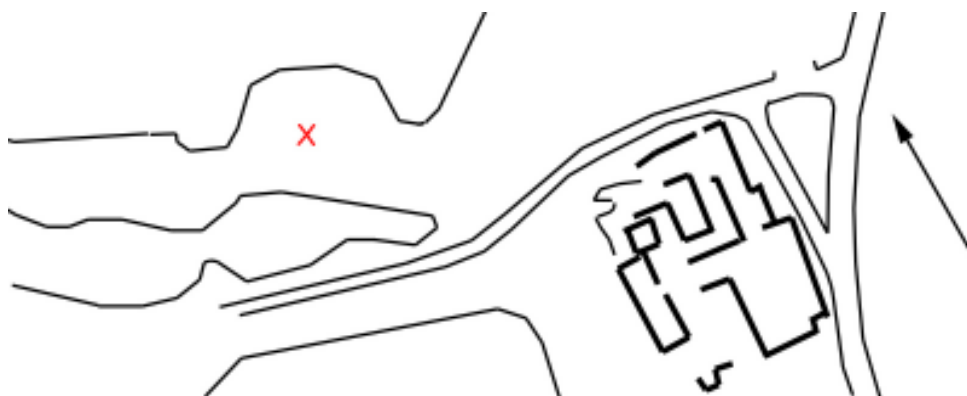
De aktuella lakkaren, vilka är ursprungliga på platsen och framtagna under (gissningsvis) 1970 – 80-talet, befanns vid skadeinventeringen våren 2008 vara igenväxta. Dessutom var vissa delar av den sentida träsargen rötskadad. Karen urgrävdes/avsvålades för hand ner till nivån strax ovanför befintlig lerpäckning. Dessvärre föreföll leran sedan tidigare vara punkterad, varför förhoppningarna om att vattenspeglar naturligt ska bildas bör anses som små. Längs sargens norra långsida ersattes en planka mot nyttillverkad av samma mått och utförande som befintliga. Härvidlag gjordes avkall på materialvalet eftersom det under arbetet stod klart att träsargen var sekundär (se vidare under Avvikelser från arbetshandlingarna).

Lakkaren innan urgrävning.

Efter urgrävning och trälagning.

X:et markerar platsen för lakkaren i förhållande till Pannehuset.

Avvikelser från handlingarna

Ett extra murparti, vilket ådragit sig skada efter besiktningen våren 2008 åtgärdades inom givna ekonomiska ramar (se X:et på ritningen under Byggnadshistorik med relevans för arbetet).

Den bytta sargplankan i lakkaret utgjordes av gran, vilket inte stämde med givna föreskrifter (entreprenören kunde vid tillfället inte hitta bokvirke). Åtgärden godkändes dock i efterhand av antikvarisk kontrollant eftersom det stod tämligen klart vid en närmare besiktning att samtliga plankor var sekundärt satta i lakkaret, troligtvis i samband med den första framgrävningen. Dessutom fick man efter avsvälningen intrycket av att materialet varierade. Avvikelsen bör ses som ringa.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Samtliga åtgärder är utförda enligt Länsstyrelsens intentioner samt i enighet med byggnadslämningarnas egna förutsättningar. Hantverkarna har uppvisat stor skicklighet i sättet att traditionellt arbeta med sten samt varit både lyhörda och engagerade vad gäller de antikvariska aspekterna. En diskussion borde dock ha tagits med antikvarisk kontrollant innan sargplankan byttes – detta är även påtalat.

lakttagelser under restaureringen

Den gamla stenlavningen vid skada nr 5 föreföll i sitt ursprungliga utförande vara partiellt förstärkt med kalkbruk – något som ej kunde iaktas vid skadebesiktningen våren 2008.

Övriga handlingar med relevans för arbetet

2008-09-08 Länsstyrelsens i Skåne bidragsbeslut

Kristianstad 2009-01-09

Jimmy Jublin Alftberg

Regionmuseets rapportserie 2008

Kulturmiljö

1. Vä söder om S:ta Gertrud, Vä sn, FU, Jan Kockum, 2007
2. Kv Södra kasern 2 i Kristianstad, Kristianstad, FU, Jan Kockum 2007 – 2008
3. Gör en kyrka någon skillnad? DK, Åsa Alftberg & Lotta Eriksson, 2007
4. Kärnkraftens fysiska miljöer, Förstudie, Henrik Borg, 2008
5. Eslövs medborgarhus, Eslöv, AK, Helena Nilsson och Anna Rabow, 2005
6. Barsebäcks kyrka - installation av nytt värmesystem, Barsebäcks sn, AK, Kristina Nilén, 2007
7. Fjälkestads kyrka - invändig renovering, Fjälkestads sn, AK, Emelie Petersson & Helena Nilsson 2006
8. Krapperups alléer, Brunnby sn, KA, Patrik Olsson, 2008
9. Västra Nöbbelövs kyrka - utvändig renovering etapp 1, V. Nöbbelövs sn, AK, Helena Nilsson och Emelie Petersson, 2006
10. Folkestorps bränneri, Vårdplan, 2007-2008, Henrik Borg & Bengt Spade
11. Glimmingehus - kulturhistorisk värdebeskrivning, Vallby sn, KA, Kristina Nilén, 2008
12. Vikingatida silver från Kiaby, Kiaby sn, Bertil Helgesson, 2008
13. Norra Mellby kyrka, Norra Mellby sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
14. Brönnestad kyrka, Brönnestad sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
15. Södra Björstorps dammar, Brösarps sn, AF, Lotta Eriksson, Bertil Helgesson & Niclas Hansson, 2008
16. Munken 6, Åhus sn, FU+SU, Helén Lilja, 2000-2002
17. Gualöv 61:113. Gualöv sn, AU, Jan Kockum, 2008.
18. Stakethandboken – att gjuta ett Bromöllastaket, Katarina Olsson & Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
19. Jordkällare i Lurebygget, AK, Perstorps sn, Katarina Olsson, 2007
20. Anna på Klinten. – BMU, Västra Karups sn, Paul Hansson, 2007
21. Aosehus, Åhus sn, UN, Jan Kockum, 2007
22. S:t Olofs station, S:t Olofs sn, AK, Katarina Olsson, 2007
23. Vårdplan för området kring Pannehuset, Andrarums sn, KA, Anna Rabow och Jimmy Juhlin Alftberg 2007-2008
24. Gravfälten vid Vä, Vä sn, AU, Tony Björk, 2008
25. Öllsjö 7:1, Skepparslöv sn, AU, Anders Edring, 2008
26. Hammar 9:21, Nosaby sn, AU, Anders Edring, 2008
27. Magasinet i Svalöv, Svalövs sn, BMU, Henrik Borg, 2008
28. Träne kyrka, Takrestaurering, Träne sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
29. Uppåkra kyrka, FU, Bertil Helgesson, 2008
30. Osby kyrka - läktarunderbyggnad och ledningsschakt, Osby sn, AK & FU, Lotta Eriksson & Jan Kockum, 2007-2008
31. Vä 2:12 - Väby gård, Vä sn, FU, Catherine Svensson, 2008.
32. Bälteberga 1:3, Vårdplan 2007-2008, Ottarps sn, Henrik Borg, Kristina Nilén, Anna Rabow, 2007-2008
33. Bland tobak och textil i Dösjebro, Västra Karaby sn, DK, Henrik Borg, 2008
34. Ignaberga gamla kyrka - invändiga arbeten, Ignaberga sn, AK, Helena Nilsson & Lotta Eriksson, 2007-2008
35. Från Härlöv till Ringelikors, Kristianstad, AU, Tony Björk, 2008
36. Härlöv 50:27 & 50:53, Kristianstad, FU, Jan Kockum, 2008
37. Taktäckning Bondrumsgården, Fågeltofta sn, AK, Helen Carlsson, 2008
38. Allhelgonakyrkan på Ven, omläggning av torntak samt omfogning av tornet, S:t Ibb sn, AK, Anna Ligoura, 2007
39. Kulturresevat i Skåne, KA, Paul Hansson o Patrik Olsson o Johan Dahlén, 2001
40. Västra Torups kyrka, Västra Torups sn, AK, Emelie Petersson och Anna Rabow, 2007
41. Boplats vid Linderödsåsen, Degeberga 26:3, FU, Helén Lilja, 2008
42. Pegelhuset – restaurering av exteriören, Ystad sn, AK, Anna Ligoura och Mia Jungskär, 2005
43. Yngsjö 4:248, Åhus sn, FU, Helene Wilhelmsson, 2008
44. Burlövs gamla kyrka, utvändig renovering, Burlövs sn, AK, Petter Jansson 2005- 2006
45. Munkarps kyrka, ut- och invändig renovering, Munkarps sn, AK, Petter Jansson 2005- 2006

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggnadsark-dokumentation

46. Trekungahuset, Malmö sn, AF, Paul Hansson 2007
47. Maglö, AK, Cecilia Pantzar 2003
48. Hagestad 117:1- förhistoriska boplatsslämningar, Löderup sn, FU, Helene Wilhelmson, 2006
49. Harlösa kyrka, Harlösa sn, AK, Anna Rabow, 2004
50. Stehags kyrka-nykyrkan, Stehags sn, FU, Helene Wilhelmson, 2006.
51. B. Önnestads kyrkogårdsmur, AK, Önnestad sn, Helen Carlsson, 2008
52. Boplatsten vid Valjeviken, Edenryd 16:4 m fl, Ivetofta sn, SU, Tony Björk, 2008
53. Fyra förundersökningar i Kv Carl XI, Åhus, FU, Jan Kockum, 1997, 1999 & 2000
54. Gamlegården Vittskövle, Vittskövle sn, UN, Johan Dahlén, 2005
55. Förstudie till kulturmiljöprogram för Hässleholm, Hässleholms kn, PJ, Henrik Borg och Paul Hansson, 2005
56. Bondrumsgården, Fågeltofta sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
57. Mariakyrkan i Båstad - tillgänglighetsanpassning, Båstad sn, AK, Lotta Eriksson, 2007-2008
58. Nämndemansgården på Ven, S:t Ibbs sn, AK, Anna Rabow, 2007
59. Ekestad folketspark, Österslöv sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
60. Båstad kyrkogård, Båstad sn, DK, Lotta Eriksson & Anna Ligoura, 2008
61. Araslöv 1:61, Färlöv sn, FU, Helén Lilja, 2008
62. Projekt Barkåkra, Ängelholms kn, KA, Författare Bertil Helgesson, Mia Jungskär & Cissela Olsson, 2008
63. Per Ols gård/Västragård, Ballingstorp 1:9, Kviinge sn, AK, Helen Carlsson, 2008
64. Trapphuskonservering i Tranchellska huset, Landskrona stad, AK, Mia Jungskär, 2008
65. Arkeologi och fjärrvärme - Nymölla till Valjeviken, FU, Anders Edring, 2007.
66. Bjersjöholms gamla slott, Bjäresjö sn, AK, Anna Rabow och Mia Jungskär, 2006 samt 2008
67. Nedanbäck 1:2, Glimåkra sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
68. Kulturlager i Tosteberga by, Trolle-Ljungby sn, FU, Tony Björk, 2008.
69. Klosterkyrkan i Lund- invändig rening, Lunds stad, AK, Petter Jansson, 2007
70. Klockrent- renovering av kyrkklockor, S:t Nicolai kyrka i Trelleborg, Trelleborgsstad, AK, Petter Jansson, 2007
71. Arilds kapell- golv- och elrenovering, Brunnby socken, AK, Petter Jansson, 2007-2008
72. Ingeborrarpsgården – takomläggningen på loglängan, Rya sn, AK, Mia Jungskär, 2008
73. Exteriör renovering av Tässjö kyrka, Tässjö sn, AK+MD, Mia Jungskär, 2008
74. Sälshögs Gamlegård – utvändig restaurering, Tryde sn, AK, Mia Jungskär, 2008
75. Bergakyrkan i Bjärred, takrenovering, Flädie sn, AK, Petter Jansson, 2005
76. Fjälkinge 206:1, Fjälkinge sn, BMU, Helen Carlsson, 2008
77. Bösarps kyrka, ut- och invändigt, Bösarps sn, AK, Petter Jansson, 2006
78. Taken på Ausås prästgård, Ausås sn, AK, Anna Rabow, 2007
79. Vittskövle slott - värddplan 2008, Vittskövle sn, Henrik Borg, Jimmy Juhlin Alftberg, Kristina Nilén, Anna Rabow, Heikki Ranta, 2008
80. Boplatsten vid Gringelstad, Köpinge sn, FU, Tony Björk, 2008
81. Sporrakulla gård, Glimåkra sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
82. Södra Björstorp - restaurering av dammar, Brösarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2008
83. Tirups kyrka – ommålning av kyrkdörrar, Tirups sn, AK, Anna Ligoura och Mia Jungskär, 2008
84. Norra Åsums kyrkogård, Norra Åsums sn, DK, Lotta Eriksson & Anna Ligoura, 2008
85. Jöns Jonsgården, Kattarps sn, AK, Mia Jungskär, 2008
86. Norrviks tobakslada, Rinkaby sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
87. Gårdarna vid Ringelikors, RAÄ 307 & 308, Kristianstad, FU, Tony Björk, 2008.
88. Tomelilla Byagård, tak- och fasadarbete, Tomelilla sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
89. Sankta Maria kyrka i Ystad, invändig restaurering, Ystad, AK, Petter Jansson, 2008
90. Borrby kyrka – utvändig renovering, Borrby sn, AK, Helen Carlsson, 2008
91. Senpaleolitiskt mossfynd i Östra Grevie, Ö Grevie sn, Besiktning, Helene Wilhelmson, 2006
92. Förhistoriska boplatser inom Vä 2:107, Vä sn, AU, Jan Kockum, 2008
93. Kust & Historia- En fördjupning på bynivå.. Bertil Helgesson, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson och Anna Rabow
94. Från Karlshöga till Nämndemansgård, S:t Ibbs sn, DK, Mia Jungskär & Anna Rabow 2008
95. Bromölla 11:98 –Gravar och boplatsslämningar vid Bromölla, UN, Anders Edring & Thomas Linderoth 2008
96. Horna 3:12 m.fl., Åhus sn, AU2, Helen Lilja 2008
97. Västra Sallerups kyrka – utvändig renovering, Västra Sallerups sn, AK, Petter Jansson 2007-2008

97. Torsebro krutbruk, Färlöv sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2008
98. Borrby kyrka och kapell - restaurering av blyfönster med glasmålningar, Borrby sn, AK, Kristina Nilén, 2006-2007
99. Skarhults slott - invändig renovering och ombyggnad av södra längan, Skarhults sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
100. Skarhults slott - omläggning av tak på "Gamla hisslogan", Skarhults sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
101. Alunbruket i Andrarum, murrestaurering, Andrarum sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg 2008

